

AKP RAPORU

Birol Başkan

D84 Intelligence Unit | D84 Araştırma ve Analiz Birimi Siyasi Parti İncelemeleri

AKP Raporu

Birol Başkan

© 2021, Daktilo1984.com

Genel Yayın Yönetmeni: Enes Özkan

Editör: Burak Bilgehan Özpek

Redaksiyon: Burak Durgut

Kapak Tasarımı: Ayyüce Dalkılıç

Dizgi: Selçuk Durgut

Bu çalışma, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) tarafından desteklenmektedir. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir, Friedrich Naumann Vakfı Türkiye Ofisi (FNF Türkiye) ve daktilo1984.com'un görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Birol Başkan, doktorasını siyaset bilimi alanında yapmıştır. Katar Üniversitesi ve Georgetown Üniversitesi Katar kampüsünde ders vermiştir. Başkan Ortadoğu bölgesinde din-devlet ilişkileri, din-rejim ilişkileri ve devletlerarası ilişkilerde dinin rolünü çalışmaktadır. *Turkey and Qatar in the Tangled Geopolitics of the Middle East* (Palgrave, 2016) ve *From Religious Empires to Secular States* (Routledge, 2014) isimli kitapların yazarıdır. Ayrıca *Arab Studies Quarterly*, *Comparative Political Studies*, *the Muslim World*, *Politics and Religion*, *Turkish Studies*, ve saire dergilerde makaleleri yayınlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

1. GENEL İDEOLOJİK KONUM	1
2. AKP'NİN TEMEL BAZI KONULARDA DURUŞ VE POLİTİKALARI	8
a) Sistem Sorunu ve AKP	8
b) Dış Politika ve AKP	9
c) Kıbrıs Sorunu ve AKP	12
d) Kürt Sorunu ve AKP	13
e) Alevi Sorunu ve AKP	14
3. SONUÇ	15

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP veya Ak Parti) 2001 yılında kuruldu. 2002 yılında ilk kez girdiği genel seçimlerden birinci parti olarak çıktı ve iktidarı eline geçirdi. AKP; takip eden 2007, 2011, 2015 genel seçimlerinden de birinci parti olarak çıktı ve iktidarını devam ettirdi. 2017 yılında yapılan referandumla Türkiye başkanlık sistemine geçti. Yeni sistem altında ilk seçimler 2018 yılında yapıldı. Seçimlere Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ile kurduğu Cumhur ittifakı altında giren AKP Cumhurbaşkanlığı'nı kazanırken, Meclis'te de MHP ile birlikte çoğunluğunu korudu ve iktidarını devam ettirdi.

Bu çalışmanın amacı, AKP'nin siyasi ideolojik yelpazedeki konumunu belirlemek ve netleştirmektir. Çalışma bunu iki ayrı metin üzerinden yapmayı hedeflemektedir. Bu metinler Parti Programı¹ ve 2018 Seçim Beyannamesi'dir.² Son 18 yılı iktidarda geçiren

- 1 Parti Programı Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurumsal internet sitesinde bulunmaktadır: <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>
Alıntılar bu sayfadan yapılmıştır.
- 2 Partinin bütün seçim beyannameleri Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kurumsal internet sitesinde bulunmaktadır: [bir partinin siyasi ideolojik yelpazedeki konumunu salt metin analizine dayanarak yapmak eksik olacaktır. Dolayısıyla, bu çalışma AKP'nin iktidarda kaldığı süre boyunca izlediği/uyguladığı politikalara da kısa bir bakış atacak ve bahsi geçen metinlere yansıyan ideolojik konumlanma ile partinin aktif olarak takip ettiği politikalar arasındaki uyumu/uyumsuzluğu değerlendirecektir.³ Çalışma ilk önce genel bir ideolojik konum analizi yapacak, daha sonra ise belirlenen başlıklar altında AKP'nin prensipsel duruşu ve bu duruşun pratik tezahürlerini ele alacaktır.](https://www.akparti.org.tr/parti/dos-</div><div data-bbox=)

1. GENEL İDEOLOJİK KONUM

İlk önce parti programına yansıyan haliyle AKP'nin ideolojik yelpazedeki konumuna bakalım. Programa göre

ya-arsivi/

Alıntılar bu sayfadan indirilen 2018 Seçim Beyannamesi'nden yapılmıştır.

- 3 AKP'nin 18 yıllık iktidarı elbette bu kadar dar bir alanda eksiksiz bir şekilde değerlendirilemez. Döneme sadece kuş bakışı bir bakış atıldı. AKP'nin ilk 7 yıllık kapsamlı bir değerlendirmesi için bakınız İlhan Uzgöl ve Bülent Duruder., AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu, Phoenix, 2009.

AKP'yi politik olarak liberal-demokrat bir parti olarak tanımlamak mümkündür. Bunun en çarpıcı göstergesi programın giriş bölümünde yer alan şu ifadedir: “Herkes özgür olmadıkça kimse özgür değildir- özdeyişi, partimizin temel ilkelerindedir.” Bu cümlelerin ardından program, partinin “bireyi bütün politikaların merkezine alarak demokratikleşmenin sağlanmasını, temel insan hak ve özgürlüklerini temin etmeyi ve korumayı en önemli ödevleri arasında” saydığını eklemektedir. Yine aynı doğrultuda program partiyi, “sivilleşmenin” -ki Türkiye örneğinde bu, Ordu'nun siyaset üzerindeki etkisinin azaltılması anlamına gelmektedir- “demokratikleşmenin” ve “inanç özgürlüğünün” zemini olarak tarif etmektedir.

Programın “Temel Haklar ve Siyasi İlkeler” başlıklı ikinci bölümü, AKP'nin politik olarak liberal-demokrat niteliğini daha detaylı olarak temellendirmektedir. Temel insan hak ve özgürlüklerini “insanlığın yüzyıllar boyu süren mücadeleleri sonucu elde edilmiş kazanımlar” olarak tanımlayan program, bu hak ve özgürlüklerin hayata eksiksiz olarak geçirilmesi için AKP'nin atacağı adımları sıralamaktadır. Mesela program, “İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Paris Şartı ve Helsinki Nihai Senedi” gibi uluslararası sözleşmelerin uygulamaya geçirileceğini net bir şekilde ifade etmektedir. Program ayrıca Türkiye'nin kronik sorunları arasındaki, “işkence, gözaltın-

da ölüm, kayıp, faili meçhul cinayetler” gibi uygulamaların ciddiyetle ele alınacağını, şikayetlerin değerlendirileceğini, caydırıcılığın sağlanacağını ve sorumluların cezasız kalmayacağını sözünü vermektedir.

Program, temel hak ve özgürlüklerin etkin bir şekilde korunabilmesi için “hukukun üstünlüğüne dayalı yönetim anlayışını” hayata geçirme sözü vermektedir. Programa göre Türkiye, “hukuk devletinden ziyade kanun devleti görüntüsü vermektedir.” Program devletin bir hukuk devleti olarak yeniden yapılandırılması ve böylelikle hukuk üstünlüğünün sağlanması için atılacak adımları da sıralamaktadır. Mesela program, evrensel standartlarla uyumlu temel hak ve özgürlükleri içeren yeni bir anayasa yapma, “yargıç tarafsızlığı ve yargı bağımsızlığı”nı tam olarak sağlama ve “yargıç güvencelerini” tam olarak koruma sözlerini vermektedir.

Parti programına göre AKP'nin ekonomik politikasını neo-liberal olarak tanımlamak mümkündür. Programın üçüncü bölümünde bu açıkça dile getirilmiştir. “Ekonomi Anlayışımız” başlıklı alt bölümde, AKP'nin “tüm kurum ve kurallarıyla işleyen piyasa ekonomisinden yana” olduğu ilan edilmektedir. Aynı doğrultuda program, devletin “her türlü ekonomik faaliyetin dışında olması gerektiğini” ve “ekonomideki işlevini düzenleyici ve denetleyici olarak” kabul etmektedir. Yine neo-liberal ekonomik du-

ruşun bir göstergesi olarak program, “özelleştirmeyi daha rasyonel bir ekonomik yapının oluşması için önemli bir araç olarak” tanımlamakta, “hızlı ve toplumsal faydayı sağlayacak bir özelleştirmeye imkân hazırlayacak hukuki ve idari düzenlemeleri” yapma sözü vermektedir.

Öte yandan AKP'nin ekonomik olarak neo-liberalliği, tavizsiz bir neo-liberallik değildir. Programın “Giriş” bölümünde dahi bunu gözlemlemek mümkündür. Zira programa göre AKP, “gelir dağılımındaki bozuklukları” düzeltmek ve “yoksulluğu ortadan” kaldırmak gibi hedefleri de benimsemiştir. Bu hedeflerin, neo-liberal politikaların takip edilmesi ile kendiliğinden olmayacağı açıktır. Nitekim, programın “Sosyal Politikalar” başlıklı beşinci bölümü, devletin sosyal politikalar yürüteceğini ilan etmektedir. Program açıkça “işsizleri, fakirleri, düşkünleri, hastaları, engellileri gözeten, onların insan onuruna yakışacak şekilde yaşamalarını sağlayacak bir sosyal devlet anlayışının kaçınılmaz olduğu”nu ilan etmektedir. Ancak, programa göre sosyal politikaların yürütülmesi sadece devletin sorumluluğu altında olmayacak, özel girişimin de rolü güçlendirilecektir. Kısacası, AKP'nin parti programının öngördüğü devlet, neo-liberal devlet ve sosyal refah devleti arasında bir devlet türüdür.

Son olarak, kültürel politikalar açısından AKP'nin muhafazakâr bir parti olduğunu iddia etmek mümkündür.

Bunun öncelikli sebebi AKP liderliğinin büyük kısmının Türkiye'nin siyasal İslam ekolü olan Millî Görüş hareketi içinde yetişmiş olmaları ve kişisel hayatlarında dini-muhafazakâr bir hayat sürmeleridir. AKP'nin kuruluşunun ilk yıllarında lider kadrolar Millî Görüş'le yollarını ayırdıklarını iddia ederken, “İslamcılık” yakıştırmalarını reddetmişler ve partiyi “muhafazakâr demokrat” parti olarak tanımlamışlardır. Partinin kültürel muhafazakarlığını parti programında çok net bir şekilde gözlemleyememek de bazı ifadelerde etkisini sezmemek mümkündür. Mesela, programın “Giriş” bölümü, Türkiye çok zengin bir tarihi ve kültürel mirasa, köklü ve zengin bir devlet geleneğine sahip olduğundan; millî ve dini karakterinin neticesi olarak, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın güçlü olmasından bahsetmektedir. Program ayrıca partinin gelenek ve geçmişin birikimiyle Türkiye'nin sorunlarına yaklaşılacağından bahsetmektedir. Programın “Sosyal Politikalar” bölümünde de muhafazakâr bir bakış açısının etkisine yer yer rastlamak mümkündür. Mesela, “Kültür ve Sanat” alt-başlığı altında şu ifadeler kullanılmaktadır: “Türkiye, her geçen gün maddi kaygıların ön planda olduğu, ruh ve mânâ dünyamızı zenginleştiren, süsleyen unsurların kenara itildiği bir ülke haline gelmektedir.” Halbuki Türkiye, “binlerce yıllık tarihin sonucu olan zengin bir kültürel birikim ve dokuya sahiptir.” Dolayısıyla program, parti-

nin “milli değerlerin korunup geliştirilmesi konusunda azami bir gayret içerisinde” olacağını ilan etmektedir. Ancak, program diğer kültürlerle etkileşimin kaçınılmazlığı tespitinden hareketle, Türkiye'nin milli kültürünün temel yapısını koruyarak “evrensel değerlerle” etkileşimini “en üst noktaya çıkarmayı amaçlamaktadır”. Son olarak; program, partinin “kültürel yozlaşma, müstehcenlik ve şiddet unsurlarının ön plana çıkarılması,” gibi konularla öncelikli olarak mücadele edeceğini belirtmektedir.

Kısacası, parti programına bakılarak, AKP'nin siyasal olarak liberal-demokrat, ekonomik olarak neo-liberal, kültürel olarak da muhafazakâr bir parti olduğunu iddia etmek mümkündür. AKP'nin 2018 yılında yayınladığı Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve Genel Seçimler Beyannamesi, Parti Programı ile benzer doğrultuda çıkarımlar yapmamıza imkân sunmaktadır. Beyanname iktidarda geçen 16 yılın hesabını verirken, geleceğe ait sözler de içermekte, AKP'nin ideolojik yelpazede konumuna dair önemli veriler sunmaktadır. Beyannameye göre, AKP'nin politik olarak liberal-demokrat bir parti olarak kaldığı söylenebilir. Altında bizatihi AKP lideri ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın imzası bulunan “Sunuş” bölümünde bulunan şu ifadelere bakmak açıklayıcı olacaktır:

“AK Parti döneminde yaşanan demokratikleşme ve kalkınma hamle-

siyle Türkiye'nin çehresi değişti, milletimizin yüzü güldü, ötekileştirme son buldu. Toplumumuzun her kesimi insan hakları ve hürriyetlerinden azami seviyede faydalanma imkânı yakaladı.” Beyannamenin, “Güçlü Demokrasi” başlıklı bölümünde ise bir adım daha giderek, AKP'nin Türkiye'de demokrasiyi “hep daha ileriye götürmeyi” hedeflediğini, kendi “varlık sebeplerinden en önemlisi”nin vatandaşların “haklarını ve hürriyetlerini genişletmek” olduğunu ve “demokrasinin önemli bir gereği olarak ülkemizin güçlü bir hukuk devleti olması yönünde önemli adımlar” attığını iddia etmektedir. Beyanname ayrıca Türkiye'deki demokratik standartları daha da yükseltme sözü vermektedir. “Haklar ve hürriyetler alanında geçmişte sağladığımız kazanımları kararlılıkla koruyacağız.”

Öte yandan 16 yıllık iktidar sürecinde Türkiye'nin Beyanname'de iddia edildiği gibi demokratikleştiğini, en azından liberal-demokratik standartlar kabul edildiğinde, çok zordur. Hatta Türkiye'nin liberal demokrasiden daha da uzaklaştığı ortadadır. Freedom House'ın endekslerinde bunu görmek mümkündür. AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılında Türkiye, siyasal haklar skoru (1 en yüksek skor olmak üzere) 7 üzerinden 3, sivil haklar skoru 7 üzerinden 4 ile tipik bir seçimsel demokrasi örneğiydi. Takip eden 9 yıl boyunca AKP'nin Türkiye'de demokrasiyi bir nebze de olsa iyileştirdiğini iddia etmek mümkündür. Türkiye'nin siyasal haklar skoru takip eden 9 yıl boyunca, 2011 yılına

kadar 3'te kalırken, sivil haklar skoru 2004 yılında 3'e düşmüş (bu hakların iyileşmesi anlamına gelmektedir), takip eden 7 yıl boyunca da bu skorda kalmıştır. Türkiye'nin siyasal ve sivil haklar skorları 2012-2015 yılları boyunca 3 ve 4 olarak kalırken, takip eden yıllarda bu skorlarda kötüleşme yaşanmıştır. Türkiye'nin siyasal ve sivil haklar skorları 2016 yılında 4 ve 5 olarak, 2017 ve 2018 yıllarında 5 ve 6 olarak kayda geçilmiştir.

Bu skorlarla, 2018 yılı itibariyle AKP'nin Türkiye'si seçimsel demokrasi olarak bile nitelendirilebilecek bir ülke olmaktan çıkmıştır. Türkiye'yi yakından takip eden birçok siyaset bilimcinin de aslında uzun zamandır iddia ettiği gibi Türkiye'deki siyasal sistemi Steven Levitsky ve Lucan A. Way'nin geliştirdiği kavramla "Rekabetçi Otoriterlik" olarak tarif etmek mümkündür.⁴

Türkiye'de siyasal sistemin geldiği nokta göz önüne alındığında AKP'nin demokrasi anlayışının, AKP'nin parti programında yansıtıldığı gibi liberal-demokrat olduğunu iddia etmek çok zordur. AKP'nin demokrasi anla-

yışının olsa olsa "çoğunlukçu bir cumhuriyetçilik" olduğu söylenebilir. Zira, halen daha AKP kendi meşruiyetini, hür ancak adil (fair) olmayan seçimlerde tecelli eden millî iradenin temsilcisi olduğu iddiasına dayandırmaktadır.

AKP 16 yıllık iktidarı ile politik olarak liberal-demokratlık söylemine çok ciddi gölge düşürmüş olsa da ekonomik olarak neo-liberalliğini aynı süreçte güçlü bir şekilde söylem ve politikalarında göstermiştir. 2018 seçim beyannamesinin "Gelecek Vizyonu" başlıklı ilk bölümünde şu ifadeler geçmektedir: "Korumacılık eğiliminin küresel düzeyde yükseldiği bir ortamda geçici rüzgârlara kapılmayıp; dışa açık, rekabetçi, serbest piyasayı esas alan ekonomik yapımızı güçlendirerek devam ettireceğiz." 16 yıllık iktidar boyunca AKP takip ettiği ekonomik politikayı benzer şekilde tarif etmektedir: "Herkes için kurallı bir ekonomi anlayışıyla piyasaların rekabetçi bir ortamda serbestçe işleyişini sağladık." Yine aynı doğrultuda beyanname, "hukukun tüm kurum ve kurallarıyla işlemesinin piyasa ekonomisi için vazgeçilmez olduğu bilinciyle politikalarımızı oluşturduk," demektedir. Seçim beyannamesi partinin ilerleyen yıllarda da aynı doğrultuda ekonomik politika izleyeceğini ilan etmektedir:

"Mevzuatın daha açık ve öngörülebilir olduğu, yargı sisteminin daha hızlı bir şekilde çalıştığı, iş ve yatırım ortamının daha da iyileştirildiği, fikri mülkiyet haklarının daha da güçlendirildiği, özel sektörün önünü açacak

4 Murat Somer, "Türkiye eksik demokrasiden rekabetçi otoriterime mi kayıyor?" T24, 11 Nisan 2014: <https://t24.com.tr/yazarlar/murat-somer/turkiye-eksik-demokrasiden-rekabetci-otoriterizme-mi-kayiyor,9002>; Berk Esen ve Şebnem Gümüüşcü, "Rising competitive authoritarianism in Turkey," *Third World Quarterly*, 37:9, (2015): 1581-1606;

fiziki ve sosyal altyapı yatırımlarının sürdürüldüğü güçlü bir ekonomik yapıyı tesis edeceğiz (s.139).” AKP’nin ekonomik neo-liberalliğinin en önemli göstergesi elbette devletin ekonomideki olması gereken rolüne ilişkin duruşudur. 2018 seçim beyannamesine göre devletin asli görevleri “temel kamu hizmetlerine ve özel sektör tarafından yüklenilemeyecek altyapı yatırımlarına yönelmesi” ve bununla bağlantılı olarak “işletmecilik rolünün sonlandırılarak ekonominin piyasa mekanizmaları tarafından yönlendirilmesi”dir (s.166). Seçim beyannamesi bu doğrultuda AKP’nin başarısını ortaya koyarken verdiği istatistik aydınlatıcıdır: 1985 yılından 2002 yılı sonuna kadar Türkiye’de gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının değeri 8,1 milyar dolar iken, AKP toplam 61,2 milyar dolar özelleştirme gerçekleştirmiştir. Seçim beyannamesi, özelleştirmeler neticesinde devletin “petrokimya, demir-çelik, petrol rafinerisi, alkol-tütün ve elektrik dağıtımı olmak üzere birçok sektörden tamamen” çekildiğini, “elektrik üretim, telekomünikasyon, bankacılık-sigortacılık, hava taşımacılığı, marina ve liman işletmeciliği gibi sektörlerde ise kamunun payını” azalttığını ileri sürmektedir. Seçim beyannamesi bu özelleştirmelerin mantığını ise tipik neo-liberal bir argümanla açıklamaktadır: “Yapılan özelleştirmelerle (...) rekabetçi bir ekonomik yapının oluşumuna katkıda bulduk (...) tekelci piyasaları rekabete açtık, sermaye piyasası araçlarını geliştirdik ve âtil taşınmazları ekonomiye kazandırdık (s.166).” Seçim beyannamesi, AKP’nin özelleştir-

me uygulamalarına devam edeceğini de açıkça ifade etmektedir.

Ancak, AKP’nin ekonomik neo-liberalliğinin tavizsiz bir neo-liberallik olmadığını hatırlatmak gerekir. Bu durum 2018 Seçim Beyannamesi’nde de görülebilir. Beyanname, AKP’nin ekonomik ve sosyal politikalarına “sosyal adalete öncelik veren insani kalkınma anlayışının” şekil verdiğini ifade etmektedir (s.105). Beyanname açıkça, “yoksulluğun ortadan kaldırılmasını, ihtiyacı olan herkese sosyal destek sunulmasını, sosyal desteklere duyulan ihtiyacın azaltılmasını ve gelir dağılımının daha da iyileştirilmesini temel görevlerimiz arasında görüyoruz,” demektedir. Beyanname 16 yıllık iktidarı boyunca AKP’nin bu doğrultuda yaptıklarını da tartışmaktadır. Mesela, AKP döneminde sosyal harcamaların genel devlet harcamaları içerisindeki payı 2002’den 2017’ye, yüzde 33’ten yüzde 46’ya yükselmiştir. Sosyal yardım ve hizmetlere 2002 yılında ayrılan bütçe toplam 1,6 milyar TL iken, 2018 yılında bu rakam 50,8 milyar TL olmuştur. Aynı dönemde iki milyon haneye sosyal yardım kartı verilmiştir. AKP döneminde sosyal yardımların çeşitliliği de artmıştır. 2002 yılında sadece dört türde sosyal yardım yapılırken, 2017 yılında 40 farklı türde sosyal yardım yapılmaktadır. 2018 seçim beyannamesi AKP’nin sosyal politikalarına devam edeceğini ilan etmektedir. “Önümüzdeki dönemde de yoksullukla hızlı bir biçimde mücadele edecek, ge-

lır dağılımını daha da iyileştirecek ve tüm ihtiyaç sahibi kesimlere yönelik sosyal koruma politikalarımızı sürdüreceğiz (s.110).”

Kısacası, AKP'nin yürüttüğü devasa nitelikteki sosyal yardımlar, takip ettiği ekonomik neo-liberal politikaların önemli bir tavizini oluşturmuştur.⁵

Son olarak, AKP'nin kültürel olarak muhafazakarlığının izlerini 2018 Seçim Beyannamesi'nde de sürmek mümkündür. Mesela, “Gelecek Vizyonumuz” başlıklı bölümde, beyanname şöyle demektedir: “Geçmiş değerlerimizi geleceğe taşıyan bir anlayış içinde eğitim, kültür ve sanatta yenilikçi ürün ve yaklaşımlarla tüm insanlık için değer üretmeye yönelik atılımlar gerçekleştireceğiz (s.12).” Aynı doğrultuda beyanname, eğitimi “kültürel ve toplumsal varlığımızın ihyasını sağlayacak” bir öğrenme süreci olarak tanımlarken, nihai hedef olarak, “tarihsel, toplumsal ve kültürel gerçeğimize dayalı potansiyelimizin

tüm boyutlarıyla açığa çıkarılması ve bireyden topluma, yerelden evrensel ve geçmişten geleceğe uzanan bir özgürlük alanının oluşturulması” olarak ilan etmektedir (s.52-53). Beyanname AKP iktidarının bu doğrultuda attığı adımları da detaylandırmaktadır. Mesela, beyanname “değerlerimize sahip çıkan,” yepyeni bir müfredat hazırlandığını iddia etmektedir. Ayrıca, parti programında söz verildiği üzere, seçimlik derslerin sayısının artırıldığı, mesela “gençlerimizin İslam dinini doğru kaynaklardan öğrenebilmeleri için “Kur'an-ı Kerim” ve “Siyer” derslerinin de seçmeli ders olarak verilmesini sağladık,” denmektedir. Yine aynı doğrultuda, beyanname, “öğretim elemanları, öğretmenler ile yükseköğretim ve ortaöğretim öğrencileri için başörtüsü serbestisi” getirildiğini ilan etmektedir.⁶ Beyanname ayrıca AKP'nin kültürel olarak muhafazakâr uygulamalarına devam edeceğini ilan etmektedir. Mesela beyanname, eğitim-öğretimdeki takip edilen ana hedefler arasında “milli kültür ve değerlerini özümsemiş” bireyler yetiştirmeye imkân ve ortam sağlamayı saymaktadır (s.58). Yine benzer doğrultuda beyanname, kültür ve sanat

5 Sabancı Üniversite'sinden Berk Esen AKP Türkiye'sinin artık neo-liberal olarak tanımlanamayacağını iddia etmektedir. Esen'e göre, “piyasalarla kavga eden, faiz teorisine inanmayan, damadı kasanın başına oturtan, ucuza patates domates satan, kayyumla şirketlere el koyan rejime” neoliberal denemezdi. Bakınız: <https://twitter.com/berkesen/status/1319261210651623425?s=20> Berk Esen'in katıldığı şu programlara da bakılabilir: <https://www.pscptv/w/1yNxaBLmMPIKj> ve <https://www.youtube.com/watch?v=c1svdAz7Cf>

6 Elbette başörtüsü serbestisi de dahil AKP'nin kültürel politikaları özgürlüğü artırıcı adımlar olarak da yorumlanabilir. Ancak, daha genel özgürlük ortamının gittikçe kötüleştiği bir ortamda, bunun son derece sınırlı bir liberallik olduğunu veya sadece belirli kesimlerin özgürlüğünü artırmaya yönelik adımlar olduğunu eklemek gerekir.

alanında, “derin bir tarih şuuru perspektifinde oluşan değerlerini muhafaza eden, yeniden üreten ve gelecek nesillere aktaran” bir toplum oluşturmayı hedeflemektedir (s.63).

Bütünüyle değerlendirildiğinde, 2020 yılı itibariyle, AKP'nin politik olarak çoğunlukçu-cumhuriyetçi, ekonomik olarak neo-liberal ve kültürel olarak muhafazakâr bir siyasal parti olduğu öne sürülebilir. Takip eden sayfalarda daha özel konularda AKP'nin duruşu ve takip ettiği politikalar tartışılacaktır.

2. AKP'NİN TEMEL BAZI KONULARDA DURUŞ VE POLİTİKALARI

a) Sistem Sorunu ve AKP

Siyasal sistemin çatı yapısına ilişkin Parti Programı'nda detaylı bir tartışma bulunmamaktadır. “Temel Haklar ve Siyasi İlkeler” başlıklı ikinci bölümün “Hukuk ve Adalet” alt-bölümünde, “yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler açık, net ve anlaşılabilir bir biçimde belirtilecektir,” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca “kuvvetler ayrımı ilkesi”nin hassasiyetle uygulanacağı, “yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında denge denetim” sağlanacağı vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, parti programı “başbakan hariç diğer tüm bakanların meclis dışından atanmasını sağlayan sistem değişiklikleri” üzerinde, kamuoyunda uzlaşma sağlayarak, “yasal düzenle-

meler” yapılacağını ilan etmektedir. Bu satırlar partinin daha ilk yıllarında bile parlamenter sistemde değişiklikler yapma niyetinde olduğunu göstermektedir. Elbette bu ifadeler parti liderliğinin başkanlık sistemine geçmeyi düşündüklerini iddia etmemize olanak vermez.

Neticede ise bilindiği gibi AKP'nin girişimiyle 2007 yılında yapılan referandumla Türkiye yarı-başkanlık sistemine (pratikte 2014 yılında), 2017 yılında yapılan referandum değişikliği ile başkanlık sistemine geçti (pratikte 2018 yılında). 2018 Seçim Beyannamesi başkanlık sistemini (Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi) güçlü bir şekilde savunmaktadır. Beyannameye göre, “başarılarla dolu geçen son 16 yılımız, 16 Nisan 2017 Anayasa Halk Oylaması'yla milletimizin evet dediği yönetim sistemi değişikliği ile taçlanmıştır.” Beyannameye göre, yeni sistemle Türkiye “artık daha çabuk karar alacak ve daha hızlı işleyecek bir devlet sistemine” geçmiştir. Yeni sistemde “yürütmede karar alma süreçlerindeki çok başlılık (...) atamalarda bürokratik gecikmeler” ortadan kalkacak, neticede de çok daha etkin bir yönetime kavuşulacaktı (s.17-20). Yeni sistemde yasama gücü, Meclis daha itibarlı ve daha güçlü hale gelecekti. “Yönetimde çift başlılık ortadan kalkacak,” ve “asli işlevi olan yasa yapmaya odaklanacak ve hükümeti daha güçlü bir şekilde millet adına denetleyecek”ti (s.14-17). Yeni sistemde aynı şekilde yargı daha

da tarafsız ve etkin olacak, “artık sadece yargısal faaliyetlerle uğraşacak, vesayetçi yapı ve anlayışlara alet” olmayacaktı (s.20-22).

Öte yandan beyannamenin müjdediği gibi bir sistemin ortaya çıkmadığı ortadadır. Aslında bunun olacağını zamanında görmek mümkündü. Zira her şeyden önce yürütmenin başı olarak Cumhurbaşkanı aynı zamanda bir parti lideri olarak karşımızdadır. Cumhurbaşkanlığı'na seçilen bir kişinin, partisinin de mecliste hâkim parti olması durumunda -ki bu yüksek ihtimalli bir senaryodur- en büyük partinin lideri sıfatıyla yasama üzerinde de ciddi etkisi olması beklenebilirdi. Aynı şekilde Cumhurbaşkanı'nın, daha önceki dönemlerden gelen yargı organlarında son derece geniş atama yetkileri hesaba katıldığında, yargının bağımsızlığının da altını oyabilecek bir güce ulaşacağı öngörülebilirdi.

Gelinen noktada AKP liderliğinin sistemden yana memnun olmadıklarını düşünmemiz için bir sebep yoktur. Mesela, 21 Temmuz 2020 günü yapılan “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Kabinesi İki Yıllık Değerlendirme Toplantısı”nda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, yeni sistemden övgü ile bahsetti. Seçim beyannamesinde dile getirilen iddianın bir benzerini bu konuşmada dile getiren Erdoğan, yeni sistemin yürütme, yasama ve yargı organları arasındaki ilişkileri netleştirdiğini ve her erkin daha iyi hizmet vermesini sağladığını iddia etti. Er-

doğan ayrıca, “Türkiye, yeni sistemle birlikte bölgesel ve küresel krizlere karşı daha etkin, daha hızlı ve daha kapsamlı reflexler verebilme imkânına kavuştu” demiştir. Ancak Erdoğan bazı aksaklıkların da yaşandığını, yaşanabileceğini ve söz konusu aksaklıkların hızlı bir şekilde düzeltilendiğini iddia etmiştir. Kısaca, AKP'nin var olan başkanlık sisteminden kısa süre içerisinde vazgeçmeyeceğini, olası değişikliklerin bu sistem içinde kalınarak yapılacağını iddia etmek mümkündür.⁷

b) Dış Politika ve AKP

AKP'nin parti programı aktif bir dış politika takibini parti politikası belirlemiştir. “Jeopolitik konumu” sebebiyle Türkiye, birçok iş birliği projesi “çekim alanı oluşturabilecek potansiyele sahiptir” ve bu potansiyel ancak “uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkilerde ve güvenlik ilişkilerinde jeopolitiğin akıllıca kullanılmasına bağlıdır.” Bu ise, yine parti programına göre, ancak tek bir güç merkezi ile değil, bütün güç merkezleri ile ilişkilerini “alternatifli, esnek ve çok eksenli olarak yeniden düzenlemesi ve oluşturması” ile mümkün olacaktır. Parti programı AKP dış politikasının ayrıca gerçekçi olacağını da oldukça

7 “Cumhurbaşkanı Erdoğan değerlendirme toplantısında konuştu,” HaberTurk.Com, 21 Temmuz 2020: <https://www.haberturk.com/cumhurbaskani-erdogan-degerlendirme-toplantisinda-konustu-2750736>

net bir şekilde ifade etmektedir. “Partimiz, Türkiye’nin tarihine ve coğrafi konumuna yaraşır, önyargulardan ve saplantılardan arınmış, karşılıklı çıkar ilişkilerine dayalı, gerçekçi bir dış politika izleyecektir.”

Bu genel yaklaşım doğrultusunda parti programı, AKP’nin “çevresindeki kriz bölgelerinde daha fazla inisiyatif” alacağını ve “krizlerin çözümüne daha somut katkı sağlamaya” çalışacağını ilan etmektedir. Yine benzer şekilde parti programı, Türkiye’nin “yakın çevresinde güven ve istikrarın tesisi için daha fazla çaba sarf edeceğinin”, “komşularıyla diyaloga dayalı iyi ilişkiler sürdürme çabasını” artıracığının ve “bölgesel iş birliğinin gelişmesine daha fazla katkıda” bulunacağını söylemektedir.

Parti programı ayrıca Avrupa Birliği ile ilişkilere öncelik vereceğini, hatta, üyelik şartlarının yerine getirileceğini, ilişkilerin ayrıca güvenlik boyutunun da artırılacağını, bu doğrultuda Türkiye’nin “yeni Avrupa savunma stratejisi çerçevesinde oluşturulan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kavramı (AGSK) içinde hak ettiği yeri alması yolundaki çabaların” sürdürüleceğini ilan etmektedir. Parti programı Türkiye’nin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile olan ilişkilerin tarihi olarak savunma ağırlıklı olduğunu, artık ilişkilerin “ekonomi, yatırım, bilim ve teknoloji alanlarında” da geliştirileceğini söylemektedir. Aynı şekilde, Rusya ile de ilişkiler rekabetçi olmak-

tan çıkarılacak, “iş birliğine dayanan dostça ilişkiler” kurulacaktır. Hatta parti programı, “Türk dış politikasının geleneksel Atlantik ve Avrupa boyutlarının yanında, Avrasya eksenli bir politikanın da geliştirilmesi yolunda” çaba sürdürüleceğini ilan etmektedir. Yine aynı doğrultuda “Çin ve Güney-Doğu Asya” ile de ilişkiler daha sıkı hale getirilmeye çalışılacaktır. Parti programı ek olarak, Türkiye’nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve bütün İslam ülkeleriyle olan ilişkilerini her açıdan geliştireceğini ortaya koymaktadır.

AKP’nin iktidardaki ilk yıllarında parti programı doğrultusunda dış politika takip ettiği söylenebilir. “Komşularla sıfır sorun politikası” olarak da isimlendirilen bu politika, AKP’nin iktidardaki ikinci döneminde özellikle İsrail’e karşı takındığı saldırgan tutumla değişme emareleri gösterirken, 2010 yılının son ayında patlayan Arap Baharı ile sona erdi. Arap Baharı sürecinde protestocuların taleplerinin dinlenmesi gerektiğini en üst seviyeden dile getiren Türkiye, nihayetinde Suriye ve Libya’da halen daha süregiden iç savaşın bir parçası/oyuncusu haline gelirken; Mısır’daki darbeden sonra da kendini bölgede “değerli bir yalnızlık” içinde buldu. 2013-2016 yılları arasında kendi içine dönen ve iç siyasi çekişmelere yoğunlaşan Türkiye, 2016 yılında yaşanan başarısız darbe girişiminden sonra, Milliyetçi Hareket Partisi ve Vatan Partisi ile kurduğu ittifakın da neticesi olarak,

çok daha militarist ve agresif bir dış politika takip etmeye başladı. Bu politika elbette dışlayıcı bir milliyetçilik söylemi ile de meşrulaştırıldı.

AKP'nin halihazırda takip ettiği dış politikanın izlerini 2018 Seçim Beyanname'sinde sürebiliriz. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın altında imzasının olduğu "Sunuş" yazısında şu ifadeler dikkat çekicidir: "Dünya beşten büyüktür' diyerek, tüm mazlumların adalet ve değişim talebinin, dünyadaki sessiz yığınların sesi olduk." 2000'li yıllarda AKP, parti programına da dış politika pratiğine de yansıdığı gibi, küresel güç dengelerinin farkında olan ve statüko içinde realist bir çizgi bulmaya çalışan bir siyasi partiydi. Beyanname'deki bu ifade ise var olan statükoya meydan okuyan ve o statüko rağmına aktivist ve idealist bir dış politika takip etmeye çalışan bir parti resmi çizmektedir. Beyannamenin takip eden bölümleri bu resmi daha da detaylandırmaktadır.

Mesela, "Dış Politika ve Milli Güvenlik" başlıklı bölümün ilk cümlesi AKP'nin dış politikayı "hakkaniyet eksenine" oturttüğünü, "bağımsız, pro-aktif siyaset ve perspektif üreten bir dış politika" takip ettiğini iddia etmektedir. Beyanname, AKP'nin "komşu bölgelerdeki demokrasi, insan hakları, siyasi istikrar ve ekonomik kalkınma gibi hedefleri gerçekleştirme destek" verdiğini iddia ederken, Arap Baharı sürecinde takip edilen politikaya pozitif bir gönderme yapmak-

tadır. Aynı doğrultuda beyanname, "insanların hak ve hukuk taleplerini merkeze koyan, ahlaki ve vicdani yaklaşımı samimiyetle içselleştiren, çok boyutlu dış politika yürütmeye gayret" edildiğini ileri sürerken, "bu çabalarımızla dünyanın unutulmuş veya dışlanmış mazlum halkları için bir ümit ışığı olduk" demektedir. Beyannameye göre, yine Türkiye'nin "güçlünün değil, hep haklının yanında" olduğunu ve "tüm dünya mazlumları ve mağdurları için adalet, özgürlük ve demokrasi ideallerini savunduğunu" iddia etmektedir. Neticede ise, Türkiye "daha önce başka ülkelerin izinden giden, kendi çıkarlarını bile koruyamayan bir ülke iken, bugün bölgemizde ve dünyada liderlik yapan bir ülke oldu" denmektedir. Beyanname gelecekte de Türkiye'nin aynı dış politikayı takip edeceğini ilan etmektedir. "Yeni dönemde de şanlı bayrağımızı, dünyanın her köşesinde dalgalandırmak için, Türkiye'nin çevresindeki bütün havzalarda etkin, sonuç alıcı ve vicdani bir dış politika takip etmek için gece gündüz çalışacağız. Ümitlerini bize bağlamış hiçbir kardeş halkı yalnız bırakmayacağız."

Bu tarif edilen dış politikanın, AKP'nin parti programında bahsedilen realist dış politikadan çok uzak olduğu ve en azından söylemsel olarak anti-statükocu ve idealist olduğu açıktır. Ancak, AKP'nin anti-statükoculuğu, statüko güçleri ile bilinçli olarak çatışmayı tercih etmesi olarak anlaşılmalıdır. Bilakis AB, ABD ve Rusya

gibi ülkelerle daha iyi ilişkiler geliştirmek AKP'nin hedefleri arasındadır. Mesela, seçim beyannamesi, "Avrupa Birliği hedefini stratejik bir hedef olarak" tanımlarken, "ABD ile yakın iş birliğinin korunması esastır" demektedir. Beyanname aynı zamanda Rusya ile de ikili ilişkilerin geliştirilmeye çalışılacağını ve "bölgesel konularda ve özellikle Suriye meselesinde yakın eşgüdümün" sürdürüleceği ilan edilmektedir. Kısacası, AKP'nin idealizmi oldukça realist bir idealizmdir.

c) Kıbrıs Sorunu ve AKP

AKP iktidara geldiğinde Kıbrıs sorunu Türkiye'nin AB üyeliği önündeki en önemli dış politika sorunu olarak duruyordu. Türkiye'nin geleneksel dış politika duruşu, Ada'daki de facto iki devletin varlığının de jure olarak da uluslararası toplum tarafından kabulünü sağlamaktı. AKP'nin parti programı, Kıbrıs sorununa yaklaşım açısından, Türkiye'nin o zamana kadar takip ettiği duruşun bir nebze de olsa yumuşatılmış halini öneriyordu. "Kıbrıs sorununun çözümünde ada-daki Türk halkının varlığının, kimliğinin ve kendi geleceğini tayin etme hakkının göz ardı edilemeyeceğini ilan eden parti programı, olası bir uzlaşmaya da yeşil ışık yakıyordu. Olası çözümün "Ada'da mevcut iki devletin varacağı uzlaşmaya dayanması" gerekiyordu ve bu sorun çözümlenmeden "Kıbrıs Rum kesiminin Avrupa Birliği'ne" alınmaması gerekiyordu.

Nitekim, bu program doğrultusunda AKP o döneme göre oldukça cesur sayılabilecek bir adım attı ve Kofi Annan'ın sunduğu çözüm planının referandumla sunulmasını sağladı -ki plan Kıbrıs'ın tek bir devlet çatısı altında birleşmesini öngörüyordu. Ancak, Annan planı 24 Nisan 2004 günü yapılan referandumda Kıbrıs Türklerinin büyük oranda "evet" oyu kullanmasına rağmen, Kıbrıs Rumlarının "hayır" oyu kullanmalarından dolayı reddedildi ve statükoya geri dönüldü.

2018 Seçim Beyannamesi ise Kıbrıs'a iki kez gönderme yapmaktadır. Her iki göndermede de AKP, Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüme açık olduğunu, Kıbrıs Türklerine Türkiye'nin her türlü desteği vermeye devam edeceğini yenilemektedir. Mesela beyanname, "KKTC'nin ekonomik altyapısının güçlendirilmesi ve refahının arttırılması için bugüne kadar kararlılıkla attığımız adımlara devam edeceğiz. Kıbrıs'ta, her iki halkın siyasi iradelerini ve Ada'nın ortak sahibi olmalarını temel alan, müzakere edilmiş, adil ve kalıcı bir çözüm için garantör ülke olarak yapıcı katkımızı sürdüreceğiz" (s.296), demektedir. Bu haliyle AKP'nin Kıbrıs sorununda, ilk dönemlerinde olduğu gibi geleneksel milliyetçi duruştan farklı bir duruş sergilediğini söyleyebiliriz.

d) Kürt Sorunu ve AKP

AKP'nin parti programında "Kürt" kelimesi sadece bir kez ve o da sorunun

isimlerinden birisi olarak geçer: “Kimimizin Güney Doğu, kimimizin Kürt, kimimizin terör sorunu dediğimiz olay, maalesef Türkiye’nin bir gerçeğidir.” AKP’nin bu soruna yaklaşımı çok boyutlu bir yaklaşımdır. İlk önce, Türkiye’de asker tarafından temsil edilen devletin geleneksel duruşunun ana çerçevesi, AKP tarafından da kabul edilmektedir. Kısacası, sorunun çözümü için ne yapılacaksa, “Türkiye’nin bütünlüğü ve üniter devlet yapısıyla birlikte bölgeyi tehdit eden terörün önlenmesinde zaaf yaratmayacak bir şekilde” yapılmalıydı. Ancak, AKP Kürt Sorunu’nun çözümü için salt bu güvenlikçi yaklaşımın ötesine geçilmesi gerektiğini de iddia ediyordu. Yapılması gereken ayrıca “bölge halkının mutluluğunu, refahını, hak ve özgürlüklerini gözeten”, “kalıcı, tüm toplumun duyarlılıklarına saygılı, etkili ve sorunları kökünden çözmeye yönelik bir politika” izlemektir.

Parti programı daha net olarak mesela, “resmi dil ve eğitim dili Türkçe olmak şartıyla, Türkçe dışındaki dillerde yayın dahil kültürel faaliyetlerin yapılabilmesini” önermektedir -ki bu o dönem için oldukça cesur bir tekliftir. Program ayrıca “teröre tepki olarak maksadını aşan ve bölge halkını rahatsız eden bazı uygulamaların terk edilmesi ve yıllardır devam eden OHAL uygulamasının tamamen kaldırılmasını” önermektedir. Program oldukça cesur bir şekilde terörü baskı ile (devlet baskısı olsa gerek) ilişkilendirir. Dolayısıyla “terörü sona erdir-

menin yolu, temel hak ve hürriyetlere saygılı bir devlet yaklaşımı”nı hayata geçirmektedir.

Kültürel ve politik adımlara ek olarak parti programı, ekonomik nitelikli adımlar atma sözü de vermektedir. Program öncelikle “yöreye yönelik istihdamı artırıcı ciddi ekonomik projeler” geliştirme sözü vermektedir. Bölge “ticari ve ekonomik faaliyetler açısından cazip hale” getirilecek, “komşu ülkelerle sınır ticareti dahil, dinamik bir ticaret ortamı” oluşturulacak ve “bölgedeki ticaretin artırılması için her türlü tedbir” alınacaktır.

Kısacası AKP parti programı, güvenlikçi politikaların terkedilip daha demokratik bir yaklaşımla, ekonomik ve kültürel politikaların hayata geçirilmesiyle Kürt Sorunu’nu çözüme kavuşturma sözü vermektedir. AKP iktidarda iken bu doğrultuda önemli adımlar attığını iddia etmek mümkündür. Bölgenin ekonomik kalkınması ve Kürtlerin kültürel haklarına ilişkin adımlara ek olarak, 2013 yılı başında 1980’li yıllardan beri Türkiye’de terör estiren Partiyeye Karkeren Kurdistan veya bilinen kısa adıyla PKK ile barış müzakerelerini bile başlatmıştır. Ancak, 2015 yılı haziran ayında yapılan genel seçimlerde meclis çoğunluğunu kaybetmesi sonrası AKP, Kürt Sorunu’na yaklaşımını daha güvenlikçi bir yaklaşıma dönüştürmüştür. Bu yeni yaklaşımın bir parçası olarak PKK ile silahlı mücadele tekrar başlatılırken, özellikler Kürtlerden büyük oranda oy

alan Halkların Demokratik Partisi'yi (HDP) de siyasi ve yasal baskı altına alınmıştır. Öyle ki, Kasım 2015 seçimlerinde meclise giren 59 milletvekilinin 9'u tutuklanmış, 31'i gözaltına alınmıştır.

AKP'nin Kürt Sorunu'na daha güvenlikçi yaklaşımının etkisini 2018 Seçim Beyannamesi'nde de gözlemek mümkündür. 300 küsür sayfalık beynamede sadece bir kez "Kürt" kelimesi geçmektedir. Seçim beyannamesi, Kürt Sorunu'na yönelik atılan adımları genel ifadelerle tartışırken, atılacak adımları da yine genel ifadelerle tartışmıştır. Öyle ki, atılacak adımların sadece Kürt Sorunu'na yönelik olmadığı da anlaşılmaktadır. Beyanname, AKP'nin "haklar ve özgürlükler konusunda" temel amacını "yaşı, cinsiyeti, sosyo-ekonomik şartları, etnik kimliği, mezhebi ve inancı ne olursa olsun herkesi bağrına basan, onları eşit vatandaşlık ile evrensel ilke ve değerler temelinde demokratik bir ortak yaşam bilincine ulaştıran bir anlayışı daha güçlü bir şekilde hayata geçirmek" olarak özetlemektedir. Kısacası, Kürt Sorunu özel ve öncelikli bir sorun olmaktan böylelikle çıkarılmıştır.

e) Alevi Sorunu ve AKP

Elbette Türkiye'nin bir Alevi sorunu vardır. Ancak bu sorunun tam olarak sınırları, içeriği ve acilliği nelerdir, Kürt Sorunu ile kıyaslandığında net cevap vermek kolay değildir. Aslında

AKP'nin parti programında "Alevi" kelimesi hiç geçmez. AKP kurucularının kafasında o dönem herhangi bir Alevi sorunu varsa şayet, bu olsa olsa, sorunun en somut olarak görülebildiği, din-vicdan özgürlüğü zemininde olabilirdi. O yüzden parti programında hak ve özgürlüklere, özellikle din ve vicdan özgürlüğüne yapılan göndermeler Alevi sorununa da uyarlanabilir. Parti programında özel bir atıf almamış olsa da AKP 2007 yılında "Alevi Açılımı" adı altında bir açılım başlattı. Bu açılımın içeriğine bakarak, Ayhan Yalçinkaya'nın belirttiği gibi, AKP'nin amacının sorunun adının konması ve içeriğinin doldurulması, daha da özelde din ve vicdan özgürlüğü zemininde tanımlamaktır.⁸ Ancak, bu açılım akim kaldı ve Alevi sorununun en temel talepleri bile yerine getirilmedi/getirilemedi.

2018 Seçim Beyannamesi Alevilere iki yerde gönderme yapmaktadır. İlkinde beyanname, bahsi geçen Alevi Açılımı'na gönderme yapmaktadır. Beyannameye göre, açılım "İslam inancının farklı yorumlarının daha özgür bir ortamda tartışılmasına ve sorunlarının demokratik bir ortamda aşılmasına zemin hazırlamak" amacı güdüyordu. İkincisinde ise beyanname Alevi sorunu ile alakalı bazı adımlar atılacağını müjdelemektedir.

8 Ayhan Yalçinkaya, "Alevilik Hendeğinde AKP'nin Devesi: 'Alevi Açılımı' Neyi 'Açıyor', İlhan Uzgel ve Bülent Duruder., AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu, Phoenix, 2009, içinde.

Mesela, beyanname “cemevleri, eğitim sisteminde sağlıklı bilgilendirme, üniversitelerde araştırma ve uygulama merkezleri oluşturma gibi çeşitli konularda Alevi kanaat önderleri ile diyalog içinde demokratik uzlaşma temelinde gerekli adımları atacağız” demektir. Daha da somut olarak beyanname “cemevlerine hukuki statü” tanıma sözü vermektedir.

Ancak, son iki yılda bu doğrultuda herhangi bir adımın atılmadığını da not etmeliyiz.

3. SONUÇ

AKP'nin kurucu liderliği -özellikle Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ve Bülent Arınç- Siyasal İslam akımının Türkiye'deki temsilcisi olarak görülen Millî Görüş hareketi içinde yetişip, siyasi olgunluğa erdiler. 1990 yıllarının sonunda bu hareket içinde liderlik mücadelesine girişip, ancak kaybettikten sonra başka bir parti olan AKP'yi kurarak siyaset yolunda devam ettiler. Bu kopuş, hareketin karşı karşıya olduğu bir kriz ortamında gerçekleşti. Bu kriz, 28 Şubat süreci olarak da bilinen ve büyük oranda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yürüttüğü; yargı, üniversiteler ve ana akım medyanın da desteği ile Millî Görüş'ün, laiklik, ülkenin toprak bütünlüğü ve milletin birliği gibi Türk siyasal sistemin temel değerlerine tehdit olduğu iddiası ile siyaseten etkisiz kılınması, hatta tamamen bitirmesi girişimiydi.

AKP'nin siyasi ideolojik söylemi, işte bu ortamda, büyük oranda kendisini Millî Görüş'ün devamı olarak görmeme iddiasında şekil buldu. Nitekim bu, bizzatı Recep Tayyip Erdoğan tarafından, “Millî Görüş gömleğini çıkardık” açıklaması ile ortaya kondu. Diğer bir deyişle, AKP'nin siyasi olarak liberal-demokrat bir ideolojik çizgide konumlanması, karşı karşıya kaldığı ana düşman-rakibin ordu, yargı, üniversiteler, medya ve elbette siyasi partilerden de Cumhuriyet Halk Partisi ve CHP'de konumlanmış Kemalist grup olmasından; diğer bir deyişle, taktiksel/stratejik bir tercihin sonucuydu. Elbette bu, AKP liderliğinin Türkiye'de özellikle din ve vicdan özgürlüğü ile alakalı olarak, tek tip bir kimlik dayatılması ile alakalı olarak ya da siyasal sistemin ayrımcılığı ve yarattığı mağduriyetlerle alakalı olarak söylediklerinde samimi olmadıkları anlamına gelmez. Bilakis, özellikle 28 Şubat sürecinde yaşadıkları tecrübeyle muhafazakâr dindarlar, Kürtler ve Alevilerle en güçlü empati yapabilecek, hatta sempati besleyebilecek siyasi kadrolar AKP'deydi. Türkiye'nin farklı kesimlerini tek çatı altında toplayabilecek, Kemalist grubun laiklik karşıtlığı suçlamasını boşa çıkaracak ve toplumda olabilecek kaygıları artırmayacak hemen hemen tek ideolojik söylem de liberal-demokrat bir söylemdi.

Liberal-demokratik siyasal söylem AKP'ye içinden geçilecek uluslararası konjonktürde de fayda getirdi. Parti 11 Eylül saldırılarından bir ay önce ku-

ruldu ve Bush yönetimi küresel çapta yürüteceği İslamcı-İslami terörle mücadelelenin, İslam'la ve Müslümanlarla mücadele olmadığını ispat için, bir karşı örnek İslam anlayışı ve karşı örnek Müslüman liderliği de ortaya koymak istedi. Elbette, İslamcı bir gelenekten gelen AKP liderliği bu rol için biçilmiş kaftandı. Bush yönetimi söylemini, terörle mücadeleden Ortadoğu'da demokrasiyi yaymaya aktardığında da AKP'nin İslam anlayışı ve AKP liderliği örnek gösterilebilecek bir performans sergiliyordu. 2000'li yıllar onlarca akademik makale ve kitabın yayınına şahit oldu. Bu yayınlar, AKP örneğinden yola çıkarak İslam ve demokrasinin, hatta İslam'la sekülerizmin bağdaştırılabileceği iddiasını öne sürüyordu.

AKP'nin ilk yıllarda gerçekleştirdiği AB reformları, uygun ekonomik ve siyasi uluslararası konjonktür ve bu konjonktürde sağlanan ekonomik büyüme ve nisbi refah artışı ve elbette Kemalist grubun keskin inançlı AKP karşıtlığı, AKP'nin halk arasında popülaritesini artırdı. Bu, oylara da yansdı: 2002 yılında genel seçimlerde yüzde 34,28 alan AKP, 2007 seçimlerinde yüzde 46,83 oy aldı. Gerek yerelde gerek bölgede gerekse uluslararası camiada yükselen popülaritesi ile AKP iktidardaki ikinci döneminde özellikle emniyet ve yargı içindeki Gülenciler arasında bulunduğu destekçileri ile Ergenekon ve Balyoz soruşturmalarını başlattı. Bu soruşturmalar neticesinde özellikle ordu içinde güçlü Kemalist yapı demoralize edildi ve önemli

ölçüde sindirildi. 2010 yılında yapılan ve yargı sistemini altüst eden referandumla birlikte de Kemalist grubun yargıda da etkinliği azaltıldı. 2011 seçimlerinde kazanılan yüzde 49,83'lük oy oranı bütün bu sürece yoğun bir toplumsal destek olarak yorumlandı.

Kemalist grubun tasfiyesi ve güçlü popüler destekle AKP artık siyasal iktidarın tartışmasız tek sahibi haline geldi. Aynı dönemde Ortadoğu'da Arap Baharı'nın estirdiği rüzgarla, tarihin doğru tarafında olduğuna inanan AKP liderlerine liberal-demokrat gömlek dar gelmeye başladı. Bunu en net bir şekilde AKP İstanbul İl Başkanı Aziz Babuşçu dile getirdi. 1 Nisan 2013 günü düzenlenen bir etkinlikte yaptığı konuşmada Babuşçu şu ifadeleri kullandı:

"10 yıllık iktidar dönemimizde bizimle şu ya da bu şekilde paydaş olanlar, gelecek 10 yılda bizimle paydaş olmayacaklar. Çünkü bu geçtiğimiz 10 yıl içinde, bir tasfiye süreci ve bir tanımlama özgürlük, hukuk, adalet söylemi etrafında yaptıklarımıza paydaşlar vardı. Onlar da şu ya da bu şekilde her ne kadar bizi hazmedemeseler de diyelim ki liberal kesimler, şu ya da bu şekilde bu süreçte bir şekilde paydaş oldular ancak, gelecek inşa dönemidir. İnşa dönemi onların arzu ettiği gibi olmayacak. Dolayısıyla o paydaşlar bizimle beraber olmayacaklar. Dün bizimle beraber şu ya da bu şekilde yürüyenler, yarın bizim karşımızda olan güçlerle bu sefer paydaş olacaklar. Çünkü inşa edilecek Türkiye ve ihya edilecek gelecek

onların kabulleneceği bir gelecek ve bir dönem olmayacak. Onun için işimiz çok daha zor.”⁹

Bu ifadeler üzerinden iki ay bile geçmeden Gezi protestoları patladı ve gerek Erdoğan’ın gerekse AKP’nin bu protestolara tepkisi “liberal-demokrat” duruşla telif edilemeyecek sertlikte oldu.¹⁰ Gezi protestoları sonrası olaylar peşi sıra geldi ve AKP bu

9 Gelecek 10 yıl, liberaller gibi eski paydaşlarımızın arzuladığı gibi olmayacak,” T24, 1 Nisan 2013: <https://t24.com.tr/haber/babuscu-onumuzdeki-10-yil-liberaller-gibi-eski-paydaslarimizin-kabullenecegi-gibi-olmayacak,226892>

10 Uluslararası Af Örgütü, Gezi Parkı Eylemleri: Türkiye’de Toplanma Özgürlüğü Hakkı Şiddet Kullanılarak Engelleniyor, 2013: <https://amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/TURKEY%20GEZI%20PARK%20PROTESTS%20BRUTAL%20DENIAL%20OF%20THE%20RIGHT%20TO%20PEACEFUL%20ASSEMBLY%20IN%20TURKEY.pdf>

olaylara daha da fazla otoriterleşerek cevap verdi. 2018 Seçim Beyanname-si’nde bazen görülen, bazen ise sadece sezilebilen liberal-demokratlık, bugünün realitesinden daha çok geçmişten kalan söylemsel alışkanlıklar olarak yorumlanmalı.

Türkiye ve AKP örneği “demokratsız bir demokrasi”¹¹ inşası vakası mı? Elbette. Ancak, AKP örneği aynı zamanda “güç yozlaşır, mutlak güç mutlaka yozlaşır” özdeyişinin de güzel bir örneğidir.¹² Bu haliyle de siyasal, ekonomik ve kültürel gücün/güçlerin toplumun farklı kesimleri arasında dengeli dağılımının, demokrasinin

11 Bu tabir Ghassan Salame’nin derlediği kitabın başlığıdır: Ghassan Salame, Democracy Without Democrats?: The Renewal of Politics in the Muslim World, I.B. Tauris, 1994.

12 Özdeyiş Lord Acton olarak bilinen, John E. E. Dalberg’e aittir: <https://oll.libertyfund.org/title/acton-acton-creighton-correspondence>

devamlılığı için hayati önemini gösteren bir örnektir.